

Organisaatioteorioiden ihmeellinen elämä

Tuomo Peltonen: Organisaatioteoria. Klassisesta jälkimoderniin. WSOY, Helsinki 2010. 246 s. ISBN 978-951-0-35808-5

Tuomo Peltonen on asettanut esitykselleen kunnianhimoisen kaksiosaisen tehtävän: ensinnäkin käsitellä seikkaperäisesti ja ajantasaaisesti keskeisiä organisaatioteorioita (organisaatioparadigmoja), ja toiseksi luoda kokonaisnäkemys organisaatioteorian ytimestä. Näin hän yrittää lyödä kahta kärkeä yhtä aikaa eli yhdistää historiallisen ja teoreettisen tarkastelun. Vaikeusastetta lisää kirjoittajan pyrkimys ”sijoittaa teorit ja teoreetikot kunkin aikakauden yhteiskunnallisiin ja tiedekulttuurisiin yhteyksiin” (s. 5).

Tekijän mukaan ei ole ”yhtä suurta Organisaatioteoriaa, vaan joukko keskenään vaihtoehtoisia lähestymistapoja organisaation toimintaan” (s. 17). Organisaatioteorioita luodataan esittelemällä kuusi lähestymistapaa:

1. Klassinen organisaatioteoria (esimerkiksi M. Weber, Taylor ja Fayol).
2. Kulttuurinen moderni teoria (muiden muassa ihmissuhde- ja Columbia-koulukunnat).
3. Rationaali moderni teoria (muun muassa systeemiteorit ja kognitiivinen päätöksenteon teoria).

4. Tulkinallinen organisaatioteoria (esimerkiksi Silverman ja Weick).
5. Kriittinen organisaatioteoria (esimerkiksi Bravermanin työprosessiteoria ja Frankfurtin koulukunnan kriittisen teorian sovellukset organisaatioihin).
6. Jälkimoderni organisaatioteoria (esimerkiksi Foucault ja Derrida).

Vaikka Peltonen onkin jättänyt varsinaisen organisaation taloustieteen ja ”psykologiset organisaatioteorit” lähes kokonaan pois, niin tehtävä suhteessa tähän historiallisen kuvaukseen on mittava.

Tavoittelemaansa teoreettista syväluotausta organisaatioteorioiden olemuksiin kirjoittaja pyrkii saavuttamaan tarkastelemalla organisaatioteorioita metateoreettisesta näkökulmasta ja ottamalla jokaisen kuuden organisaatioteoreettisen paradigman kohdalla esiin niiden tulkinnat kolmesta ”substanssiteemasta”: 1) yksilöstä ja organisaatiosta, 2) organisaation johtamisesta ja 3) organisaation ja ympäristön välisestä suhteesta.

Kirjassa organisaatioteorioiden metateoria tarkoittaa sitä yleis-

tä yhteiskuntateoriaa ja tietoteoriaa, joka ei käsittele organisaatioita empiirisinä ilmiöinä, vaan joka on organisaatioteorioiden ja niiden muodostamien teoriaperheidien (eli Peltosen terminologiassa organisaatioteoreettisten paradigmojen) taustalla. Organisaatioteorioiden metateoria hakee vastauksia kysymyksiin, ”millainen on organisaatioiden olemus, miten organisaatiot rakentuvat ja toimivat sekä miten organisaatioista voidaan saada tietoa” (s. 13). Metateorit kytkevät Peltosen tulkinnassa organisaatioteorit sosiologisiin ja yhteiskuntafilosofiisiin teorioihin. Organisaatiotutkimuksessa on Peltosen mukaan lukuisia substanssiteemoja, joista kirjoittaja on vain muutamien rivein perustellen valinnut edellä mainitut kolme. Yleisyytensä takia substanssiteemoilla on yhteys metateorioihin, jota kirjoittaja ei juurikaan avaa tai selitä.

Peltonen pyrkii teoksellaan lisäämään lukijassa organisaatioteorioiden syventävää tietämystä ennen muuta siksi, että teoreettinen tarkastelu ja sen syventäminen tarkentavat kuvaamme (organisaatioiden) todellisuuksista, paljastavat niistä uusia ominaisuuksia ja tekevät meidät tietoisimmiksi

organisaatioelämän ”käytännöissä” käyttämistämme jäsenyksistä ja syysseuraussuhteista. Kirjoittaja olettaa, että teorialason nosto kehittää ja nostaa samalla organisaatiomaailmassa elävien toimijoiden käytännöllistä tietämystä yksilöinä ja ryhminä.

Peltosen kanssa kilpailevia olemissa olevia tuoreita suomenkielisiä esityksiä organisaatioteorioista on nähdäkseni vain kaksi: Risto Harisalón *Organisaatioteoriat* (2008) ja Hannele Seeckin *Johdattamisopit Suomessa* (2008). Nämäkin kamppailevat hieman eri sarjassa: Harisalón kirja on yhtäaikaaisesti johdattelua ja syventävää tarkastelua organisaatioteorioista, Seeckin teoksen painotus on puolestaan suomalaisittain relevantteissa johtamisteorioissa, joskin esityksessä eritellään myös seikkaperäisesti kansainvälisiä organisaatioteorioita sekä teorianhistoriallisesti että metateoreettisesti. Peltosen tavoiteasettelu on tässä suhteessa perusteltu: organisaatioita käsittelevissä suomenkielisissä esityksissä ei ole varsinaisesti pyritty yhdistämään organisaatioteorioiden historiallista tarkastelua ja niiden systemaattista ja metateorioidiin ulottuvaa analyysia.

Miten kirjoittaja pyrki tavoitteisiinsa ja miten tämä onnistui? Kuten on jo sanottu, kirja rakentuu kutakin valittua organisaatioteoriaparadigmaa (organisaatioperhettä) esittelevään ja temaatistisesti syventävään tarkasteluun. Kukin pääluke jakaantuu neljään osaan: 1) paradigman yleisen teorian- ja yhteiskuntataustan esittelyyn, 2) paradigman keskeisten organisaatioteorioiden ja teoreetikkojen tarkasteluun, 3) kuvaamaan kunkin paradigman tulkintaa kolmesta edellä mainitusta

substanssiteemasta ja 4) yhteen- vetoon. Näissä luvuissa käytetään paljon sivuja taustan esittelyyn ja paradigmojen teorioiden esittelyyn osin substanssiteemojen tarkastelun kustannuksella. Esityksessä käytetään valtaosaltaan kansainvälistä tutkimuskirjallisuutta, eikä siinä tarkastella oikeastaan mitään osin suomalaisessa organisaatiotutkimuksessa esillä olevia teorioita ja niihin liittyviä johtamisteorioita ja -oppeja.

Millaisia vahvuuksia ja heikkouksia esityksen rakenneratkaisuilla on? Kirja antaa äänen organisaatioteoreetikoille. Peltosen tulkinta kunnioittaa – useimmissa tapauksissa – lähitarkasteluun valittujen tutkijoiden itseymmärrystä. Esitys tukeutuu teoreetikkojen omien alkuperäistekstien (ainakin käännöksinä) varaan. Näin käsiteltävien organisaatioteoreetikkojen tuloksijoita ja kommentaattoreita on käytetty vain vähän. Tähän liittyen suomalaisten organisaatioteorioiden esittelijä ja arviointeja ei ole ainakaan lähdeluettelon perusteella juurikaan hyödynnetty.

Kaiken kaikkiaan organisaatioteorian mestarien perusajatukset organisaatioiden rakenteista ja liikevoimista on tuotu esiin selkeästi. Näin kirja on hyödyllistä luettavaa sille, joka haluaa tutustua vaikkapa vain yhteen organisaatioteoreettiseen paradigmaan. Teosta voi käyttää opetuksessa etenkin sellaisissa seminaareissa, joissa käydään läpi erilaisia organisaatioteorioita, osallistujien esitellessä aina vaikkapa yhden teorian. Joiltakin osin teorioiden ja teoreetikkojen kuvaavaa esitystä olisi voinut keventää: ”Wikipedian aikakaudella” kirjan yksityiskohtaiset ydintutkijoiden elämäntapaesittelyt omina esityksinään lienevät

turhia.

Esityksen rakentaminen teoreetikkojen ja teorioiden omien logiikoiden varaan on eittämättä vahvuus, mutta se on myös heikkous: sanoohan vanha kansakin, että jos kumartaa yhteen suuntaan, niin pyllistää toiseen. Paradigmojen ja teorioiden vertailulle jää kirjassa vähän tilaa. Huolellinen työskentely autenttisen lähdemateriaalin kanssa on vaatinut kirjoittajan päähuomion.

Toki kirjoittaja on tiivistänyt kunkin organisaatio-opillisen paradigman vastaukset kolmeen yhteiseen teemakysymykseen. Nämä alaluvut ovat kuitenkin suppeita ja sisältävät vain vähän paradigmojen ja teorioiden keskinäistä vertailua. Tilannetta olisi voinut parantaa se, että kirjaan olisi sisällytetty vielä seitsemäs käsitteilyluku (muiden päälukujen ja johdanto- ja loppulukujen lisäksi). Tämä luku olisi voinut keskittyä juuri organisaatioteoriaparadigmojen vertailuun, vaikkapa valittujen teemojen suhteen. Siinä Peltosen olisi samalla voinut nykyistä vahvemmin tuoda esiin omia kantojaan organisaatioteoreettisiin ydindilemmoihin. Nykymuodossa kirjoittaja esiintyy ensisijaisesti ulkopuolisena teorianhistoriallisena peruskartoittajana ja ajatusten maanmittarina.

Kirjan päätämäntä on todella lyhyt, vain vajaat viisi sivua. Näin jo periaatteessa organisaatioparadigmojen ja -teorioiden vertailu jää vähäiseksi tässäkin luvussa. Käytännössä loppuluvusta puolet käytetään esittelemällä kiintoisa väite, että Weberin tuotannosta voidaan löytää teoreettisia tulkintoja, jotka käyvät esikuvallisiksi malleiksi, eli paradigmaattisiksi ajatuksiksi, jokaisessa kuudessa organi-

saatioteoreettisessa perusteoriassa. Näin voi olla myös kolmen muun suuren klassisen yhteiskuntateoreetikon eli Marxin, Durkheimin ja Simmelin kohdalla. Onko yleisellä yhteiskuntateorialla ja organisaatioteorialla näin tiivis yhteys? Ovatko sosiaalisia organisaatioita ja sosiaalista organisoitumista koskevat lainalaisuudet juurikaan muuttuneet runsaassa sadassa vuodessa?

Kaiken kaikkiaan *Organisaatioteoria* on tekijän huolelliseen kirjallisuustutkimukseen perustuva esitys kuudesta organisaatioteoriasta. Se ei ole vain oppikirja, vaan osaltaan myös teorianhistoriallinen tutkimus organisaatiotutkimuksen teoreettisesta ja metateoreet-

tisestä elämästä. Esipuheessa tekijä esittää, että kirja on tarkoitettu organisaatioita työssään sivuaville jatko-opiskelijoille eri aloilla. Peltosen katsoo, että kirjaa pystyy parhaiten hyödyntämään se, joka jo tuntee jonkin verran organisoimisen ja johtamisen tutkimuskeskusteluja. Tekijä on oikein oivaltanut kirjan käyttöfunktion opetuksessa. Se sopiikin parhaiten kaikille niille jatko-opiskelijoille, jotka opinnäytetutkimuksessaan käsittelevät sosiaalisia organisaatioita. Lisäksi se käy tarvittaessa materiaaliksi syventävissä opinnoissa. Organisaatiotutkimuksen perusoppikirjaksi se on liian vaikea. Perusoppikirjalta tulisi edellyttää ennen muuta orientaatioperustan

luomista sekä käytännön esimerkkien että peruskäsitteiden esittelyn avulla. Tämänkaltaisen kirjan tulisi myös keskustella suomenkielisen kirjallisuuden ja organisaatioita koskevan muun tarkastelun (esimerkiksi johtamisen ja organisaatioiden kehittämisopit) kanssa. Kaikille niille, jotka ovat sisällä organisaatiotutkimuksessa ja tuntevat jo entuudestaan organisaatioita, Peltosen teos on oivallinen väline sekä syventää organisaatioteoreettisen käsitteistön hallintaa että liittää eri teorat organisaatioita koskevaan ajatusten virtaan ja aikalaisdiagnoosiikkaan.

Ilkka Pirttilä